

S è n.

| | |
|--|--|
| Čez tmíno srca mójega Razpel je diven sèn peruti — Oj morda srce tvóje ga Takó kot srce móje čúti! | Oj! ko upiraš ná-me víd Lí veš, kaj v sreci tem-trepéce, Lí znaš bolest in jad prikrit Lí znaš gorjé navzétó — sreče? |
| V solzáh trepéca pógled tvoj A z lica seva rádot míla — Oj morda morda v tvoj pokoj, Kot meni je ljubáv priklíla! . . . | Oj znaš-li, da v gorjé le-tó Svetlóbo sèn krílat razsípíje? Oj znaš-li, da na vek zvestó Sreč le zá-te mí utríplje? . . . |
| Sladkó naj usta govóre, Pogled kar zvesti govóri mí, Beséde čústva naj tešé Budé naj žar radósti z njími! — | Opústi molk, tí moj zaklad, In čústva tajna razodéni, Da lepše, lepše sèn krílat Razgrínjal bo se v sreci méni! |

V priségo mójo glási naj
Sreá se tvójega priséga
In glasno v večnem krási naj
Na vekov veke se razlega! . . .

A. Funtek.

Zrak in njegove moči v domišljiji in povesti štajerskih Slovencev.

Priobčíl J. Majciger.

Kakor vodne moči tako so tudi zračne raznolično delovale na domišljijo našega naroda in mu pogostoma dajale povod, predstavljati si jih posebljene in po človeško delajoče.

Na prvem mestu imamo tukaj v ozir jemati gibajoči se zrak ali razne vetrove. Narod si jih predstavlja kot velikane z nadnatornimi močmi ali pa kot krepke, starikaste ali mladeniške možake, katerih značaj je večjidel dober in človeku blagonaklonjen. Le razžaljeni znajo se tudi maščevati in občutljivo kaznovati razžaljivca, kakor se bode to iz več sledečih narodnih pripovestij pokazalo.

1. Razna imena vetrov.

Najnavadnejša imena vetrov so sledeča. Veter, ki veje od/poldneva, zove se Jug; oni, ki brije od polnoči, imenuje se Sever; veter, ki piše od jutrove strani, sluje kot Vzhodnik; oni pa, ki prihlidi iz večernih krajev, Zahodnik ali Zapadnik. Za Sever, prav za prav za Severovzhodnik je tudi ime Krivec po slovenskem Štajerskem obče znano. Pri Sv. Križi

nad Mariborom zovejo Sever tudi Muršek, ker od Mure sem pripiha. Vzhodnik se imenuje sem ter tja tudi Vogerski veter ali Vogeršček, Zahodnik pa Koroški veter ali Korošec. Ravno temu pravijo pri Sv. Križi tudi Bavarski veter, Vzhodniku pa Rogatec, po drugih krajih mariborskega okraja tudi Rogajšek, ker iz tistega kraja prihlidi. Zahodniku pravijo tudi Gorjek, Gornjek, Zagoršček, Zgoršček, Zgorec, Vzhodniku pa Spodjek, Spodnjek, Zdolšček, Zdolec. Vihér ali vrtinec se imenuje po nekterih krajih tudi Škratec ali Svinsek. Poslednje ime je domá pri Sv. Križu.

2. Stanovanje vetrov.

Jug je na Turskem domá, kjer ima lepo zidano hišo ali grad. Ima pa tudi lepo mlado hčerko, katero varuje kakor punčico svojega očesa. Ko se začne led tajati in sneg kopneti, prinese jo seboj v zeleni log na pisano trato in ko pride poletje, jo zopet odnese. Sever stanuje tam daleč proti polnoči v silnem pečevji, kamor nikdar solnce ne posije, v večnem snegu in ledu. Tam stanuje in tuli, da se celó do nas čuje in od koder svojo mater Zimo za kite za seboj privleče. Zima je grbava starka, ki vedno črepinjo ognja seboj nosi, da se pri njem greje. (Brežice.)

3. Vraže o vetrovih.

Kedar se kdo kje obesi, vetrovi tako dolgo okoli njega razsajajo in pihajo, da obešenca ali odrežejo in pokopljejo; če bi tega ne, pihali bi vetrovi vedno naprej okoli drevesa, na katerem visi, dokler mrtvec sam z njega ne pade in ga potém v prah zakopljejo.

Veter podi pred seboj tudi hude veše ali copernice, ktere na oblakih točo delajo. Prigodi se včasih, da vrže v svojej jezi katero iz oblakov, in že večkrat so se prè našle v potokih mokre babure. (Brežice.)

4. Pregovori in vremensko proročanje.

a) Mehek je kakor Jug.

b) Tvoja obljuba pa zimska odjuga. (Brežice.)

Ako meseca sušeca Sever piše, ima kmetovalec dosta krme in žita pričakovati. Kedar piše Jug, tedaj naj kmet voz in drevó pod streho spravi.

Ako je veter na sv. noč, ko ljudje gredó k polnočnicam, je to za prihodnje leto slabo znamenje.

Če na novega leta dan veter piše, bode celo leto vetrovno. (Ptujška okolica.)

5. Kake si narod misli vetrove.

Vetrovi so možje, kateri nosijo dolge plašče; s temi leté in delajo sapo. Sorodni si so, ali bratje si niso, tudi se ne ljubijo, ampak sovražijo

in pretepajo; kateri zmaga, tisti potém hlidi. Včasih se pa tako hudo tepejo, da se kar vse trese, in sveti Elija mora, da jih pomiri, ali točo ali pa dež na nje vsuti; ali ta toča je veliko drobnejša in manj škodljiva od tiste, katero delajo copernice. (Brežice.)

6. Prípovedi o vetrovih.

a) Jug in pasterk.

Bil je nekdanj fantič, ki je imel hudo mačeho. Nekega dne mu reče, naj gre z njo gob brat. Deček vzame košaro in gre z materjo v gozd. Mačeha ga pelje daleč v gozd do jame in mu reče, naj vrže kamen v njo, da bo slišal, kako je globoka. On stori, kakor mu je bilo ukazano, in da bi bolje slišal kamen bobneti, nagne se črez globočino, a hudobna mačeha ga sune za kamenom ter odide grohotaje se domú. Domá pové očetu, da ga je silen medved raztrgal, a ona sama mu je komaj utekla.

Deček je med tem padal in padal tri dni in tri noči, a do dna še vendar ni prišel. Slednjic pade na mehko blazino. Precej dolgo leži kakor mrtev, slednjic se zavé in začudjen gleda okoli sebe. Bil je na drugem svetu. Blazina, na katero je bil padel, ležala je na sredi mesta. Lepe široke ulice razprostirale so se na vse strani. Hiše ni videl nobene, same prekrasne palače zrló je začudjeno oko. Največja in najlepša pa je bila ona, pred katero je padel. Velika črna zastava je visela s strehe, a nobeden vetrič je ni mezil. Povsod je kraljevala mrtvaška tihota, vse ulice so bile prazne, nobena ptičica ni žvrgolela po zraku. Radoveden bliža se deček palači, s ktere je visela zastava. Velika vrata najde na stečaj odprta, boječé vstopi. Zdaj zagleda tikoma za durmi velikega možaka v čudnej opravi, ki je na palico naslonjen nepremično zrl pred se. Deček se prestraši in že misli pobegnóti, ker se pa vratar ne gane, bliža se mu počasi ter ga prime za roko. A kako ostrmi, ko zapazi, da je mož okamenel.

Nató stopa dalje, po širokih stopnicah dospe v veliko dvorano, ki je bila polna raznih služabnikov in služabnic. Pa tudi ti so bili kakor vratar okameneli. Iz te dvorane pride v drugo. V tej najde razno gospodo; gospe so sedele na divanih, gospodje so stali v trumah, kakor bi se o čem važnem pomenkovali, a tudi v tej dvorani ni bilo nič živega. Slednjic dospe deček v prekrasno sobano, v kterej se je vse zlata, srebra in zlahtnega kamenja bliščalo. Sredi dvorane sedela je na zlatem prestolu prekrasna kraljičina obdana od dvanaajsterih prelepíh devic. V snežnobelih prséh kraljičiníh pa je tičalo ostro bodalce. Deček se približa in jej izdere bodalce iz prsij. Zdaj kraljičina globoko vzdihne in izpregleda. Začudjena uprè svoje mile oči v dečka, ki je v kratkem času, odkar je zapustil gornji svet, postal lep mladeneč.

„Moj rešitelj!“ pravi kraljičina, „kako se ti naj zahvalim, da si me rešil iz oblasti hudobnega čarovnika, ki je mene in celi moj narod izpremenil v kamenje? Če te je volja, ostani tukaj in postani moj mož, kraljeval bodeš čez devet dežel in čez devet morj!“

Vse device, ki so tudi že oživele, želijo mu srečo ter mu častitajo k nenadni slavi in moči. Nató ga prime lepa kraljičina za roko in ga pelje k oknu. Pa kaka izprememba se je vršila med tem v mestu! Ulice so bile polne veselo se šetajočih ljudij in na prostoru pred kraljevo palačo zbrala se je neštivilna množica ljudstva, ki je z glasnim krikom pozdravljala svojo kraljico in svojega rešitelja. Poprej črna zastava bila je zdaj bela in je veselo plapolala v zraku. Kmalu potém obhajali so veselo ženitovanje. Srečno je živel kralj s svojo prekrasno ženo na drugem svetu mnogo mnogo let. Nekega dne se spomni kralj gornjega sveta, in polasti se ga silna želja po svojem domačem kraju. Kraljica ga vpraša, zakaj je toliko otožen. On jej odgovori: „Kaj bi ne bil otožen: imam na onem svetu starega očeta in rad bi vedel, kako se jim godi.“ „Če drugega nič ni,“ odgovori kraljica, „idi in pripelji semkaj očeta. Vzemi tá-le prstan, po njem te bom spoznala, kedar se vrneš.“ Kralj se odpravi na pot. Hodil je devet dnuj in devet nočij po suhem in po morji, dokler ni prišel v svoj rojstni kraj. Pa tú je našel vse tuje; na mestu male hišice, v kateri je odrastel, stala je velika, lepa hiša, a v njej so prebivali tuji ljudje, od katerih je zvedel, da so oče žalosti umrli, ko so zvedeli, da jim je sina medved raztrgal. Kralj se vrne zdaj žalosten na drugi svet, a gorjé, pozabil je pot. Dolgo časa je blodil po gozdih, dokler ne pride do nekega puščavnika. Vpraša ga, ali vé znabiti on za pot na drugi svet. Odgovori mu, da ne, a znabiti vé zá-nj kak služabnik. Nató zažvižga, in od vseh strani pritečejo vse štirinogate živali, toda pota v drugi svet ne vé nobena. Puščavnik mu reče, naj gre čez devet hribov in devet dolin in prišel bode k drugemu puščavniku, ki gospodari čez vse ptice. Znabiti vé on za pot na drugi svet. Kralj ga uboga, a tudi tukaj ne zve, česar bi rad. Zopet mora čez devet dolin in devet hribov do tretjega puščavnika, ki je bil gospodar vetrov. Le ta pokliče vetrove. Prišel je sivi Sever, mrzli Zdolec, suhi Gornjek in na zadnje prisopiha tudi Jug. Puščavnik ga vpraša, kje se je tako dolgo mudil. Jug mu odgovori, da je bil na drugem svetu, kjer se ravno kraljica moži, ker jo je njen prvi mož zapustil. Prisilili so jo njeni svetovalci rekóč, da je kralj gotovo mrtev, sicer bi se bil povrnil. Kralj vpraša, kako daleč je na drugi svet. „Tri dni in tri noči,“ odgovori Jug. „Čez tri dni bode tudi kraljičina poroka.“ Zdaj prosi kralj Juga, naj ga ponese na drugi svet. „Zakaj pa ne, če le gospodar dovoli,“ pravi Jug. Puščavnik mu odgovori: „Požuri se, sinko, da še o pravem času prideš.“ Zdaj odideta. Kralj ni videl ne slišal, tako hitro sta letela po zraku. Že so

tretji dan zvonili na drugem svetu v znamenje, da se ima poroka kmalu vršiti. Na enkrat se znajde kralj pred svojo palačo. Že so se vrata odprla, in v krasnem sprevedu prišli so svatje iz palače. Ko kralj kraljico ugleda, poklekne pred njo in jej pokaže svoj prstan. Komaj ugleda kraljica prstan, spozna svojega soproga, in veselja ni bilo ne konca ne kraja. Novega kralja so pa spodili. Mnogo let je še potém kraljeval stari kralj v srečo in zadovoljnost svojih podložnikov. (Šaleška dolina.)

b) Jug in Zlatolas.

Živel je nekdat tam v devetaj deželi kralj, ki si je kmetico za ženo vzal. Ta mu je obljubila poroditi sinka z zlatimi lasi in zlato zvezdo na prsih. Kralj pa je moral v vojsko. Med tem mu porodi žena dete z obljubljenimi lastnostmi. Stara kraljica pa, ki je grdo gledala sneho, dala je kralju poročiti, da mu je rojen pes. Kralj je odgovoril na to, naj se mu žena pobere, da je ne bo videl nikdar več. In sirota je morala zapustiti kraljev dvor. Blodila je okoli po svetu brez domovja, dokler ni v revščini umrla. Pred smrtjo pa je rekla sinu te besede: „Poišči očeta in daj mu ta prstan.“ — On pa je hodil okrog po svetu, da je prišel do zelene gore, na kateri je našel mladenčca prekrasne postave s cvetjem venčanega. Vpraša ga: „Kdo pa si ti, mladenec, s cvetjem ovenčan?“ „Jaz sem Jug,“ odgovori mu krasni mladenec. Zlatolasec mu potoži svoje gorrje, in Jug ga je zanesel v svojem naročju v kraljevo mesto, kjer je našel očeta in srečo. (Ščavniska dolina.)

(Konec pride.)

Ob potoku.

Ob potoku videl
Majhno sem cvetico,
Glavco je zibála
Nad čistó vodíco.

Kedar jej cefir je
Sklónil glavco zálo,
Vsékdar valčkov mnogo
K njej je prisumljalo,

Da bi njeno nežno
Cvetje pomočili,
Da bi njeno mílo
Lice poljubili.

Kedar dljè cefirja
Láhnega ni bilo,
Menil jaz sem čuti
Valčkov tožbo mílo:

Zapíhljal je vétříč,
Sklónil cvetko zálo,
Valčkov zopet mnogo
Njej poljub je dalo.

Oj cefířček nežní,
Zapíhljáj počásno,
Sklóní, sklóní zopet
K nam cvetico krásno!...

Tího so šumljali
Tožbo žuborečo,
Tího so vrvali
Prošnju kopernečo.